

FORMÁLNÍ STRÁNKA

Struktura skutkové podstaty trestného činu
/SkpTČ/

SUBJEKTIVNÍ STRÁNKA

prof. JUDr. V. Kratochvíl

Pojem subjektivní stránky TČ (SSTČ)

ve smyslu zásady trestní odpovědnosti za vinu charakterizuje SSTČ samotný TČ z hlediska vnitřního, tj. z hlediska psychiky pachatele, která zahrnuje určitým způsobem formální a materiální stránku TČ (jejich příslušné znaky ...)

v té souvislosti je nutno ODLIŠOVAT pojmy:

vina: pojem **širší** ...

zaviněné naplnění znaků subjektu, objektivní stránky a objektu TČ (nikoliv již subjektivní stránky samé...)

zavinění: pojem **užší** než vina ...

Pojem **zavinění (Z)** v trestním právu

- psychický vztah pachatele k jeho J + N + PV (mezi J + N):
...zda a do jaké míry je pachatel svým zaviněním po stránce formální a materiální zahrnul, včetně znaků subjektu samotného ...
- znaky subjektivní stránky:
 - **zavinění (obligatorní zn.)**
 - **pohnutka, záměr, cíl (fakultativní zn.)**
- složky zavinění:
 - **vědomostní** (vnímání objektivního stavu věci a představ o něm v době spáchání, páchání trestného činu ...) má podobu **soudu**:
 - APodiktického (100% jistota, že následek nastane ...),
 - ASertorického (prostá jistota, že následek nastane ...),
 - PRoblematického (nejistota, že následek nastane ...)
 - **volní** (vůlí daná zaměřenost na TP relevantní skutečnosti ...)
 - **CHtění, SRozumění, SMíření – kladná vůle (úmysl)**
 - **NeCHtění, NeSRozumění, NeSMíření – záporná vůle (nedbalost)**

nelze tvrdit, že nedbalost postrádá vůli, i nedbalost musí být spojena s vůlí pachatele, ovšem jen záporné hodnoty, anebo s vůlí, která absentuje, ačkoliv dána býti měla ...

Přehled forem **zavinění (Z)** v trestním právu - obecně

- základní:

- **ÚMYSL (Ú) § 15 + NEDBALOST (Ndb) § 16**

- odvozené:

- Ú **přímý** (ÚPř) § 15/1, a)

- Ú **nepřímý / eventuální** (ÚNepř/Ev) § 15/1, b)

- Ndb **vědomá** (NdbV) § 16/1, a)

- Ndb **nevědomá** (NdbN) § 16/1, b)

- subodvozené:

- Ú **přímý – s rozmyslem nebo po předchozím uvážení** (tzv. **premeditace**, § 140/2)

- Ú **nepřímý / eventuální - s rozmyslem nebo po předchozím uvážení** (tzv. **premeditace**, § 140/2)

- Ndb **vědomá – hrubá** (NdbVH) § 16/1, a), 2

- Ndb **nevědomá – hrubá** (NdbNH) § 16/1, b), 2

Základní: ÚMYSL [§ 15 odst. 1 písm. a), b), odst. 2, § 140 odst. 2]

Odvozená:

přímý

věděl

chtěl

eventuální

věděl

byl

srozuměn, smířen

Subodvozená:

**přímý – s rozmyslem nebo
po předchozím
uvážení
(premeditace)**

**věděl, neboť si rozmyslel
nebo naplánoval**

chtěl

**eventuální – s rozmyslem nebo
po předchozím
uvážení
(premeditace)**

**věděl, neboť si rozmyslel
nebo naplánoval**

**byl
srozuměn, smířen**

Základní:
Odvozená:

NEDBALOST [§ 16 odst. 1 písm. a), b), odst. 2, § 224 TrZ]

vědomá

věděl

*nechtěl,
nebyl srozuměn,
protože spoléhal na
nepřiměřené důvody*

nevědomá

nevěděl

*nemohl
chtít, být srozuměn,
ač vědět měl a
mohl*

Subodvozená:

vědomá - hrubá

věděl

*nechtěl,
nebyl srozuměn,
protože zřejmě
bezohledně
spoléhal na
nepřiměřené důvody*

nevědomá - hrubá

nevěděl

*nemohl
chtít, být
srozuměn,
ač vzdor zřejmě
bezohlednosti
vědět měl a mohl*

Rozhraničení ZÁKLADNÍCH a ODVOZENÝCH forem zavinění z hlediska viny

ÚPř: věděl (AP, AS, PR) + **chtěl** /§ 316 odst. 1 TrZ, ...s cílem.../

ÚEv: věděl (AS, PR) + **srozuměn, smířen** /§ 140 odst. 1 TrZ/

++++++: hranice Ú a Nedb na pomezí **VOLNÍ** složky Z

NedbV: věděl (AS, PR) + **nechtěl, nebyl srozuměn, nesmířen**, spoléhal, že... /§ 147 TrZ/

NedbN: **nevěděl** (0) + ač vědět měl a mohl vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům /§ 148 TrZ/

Hranice mezi subodvozenými formami Z: viz učebnice

Nezaviněné jednání ... **nevěděl a neměl nebo nemohl vědět, že..., vzhledem k okolnostem nebo svým osobním poměrům...**

Nové formy zavinění v TrZ

ÚEv: ... *smíření* ...

- § 15 odst. 1, b), 2 = srozuměním se rozumí i smíření (se) pachatele s možným následkem ...
 - smíření (se) stojí **POD** srozuměním, tj. ještě v rámci ÚEv, ale **NAD** nechtěním, tj. *mimo* Ndb...
 - tím se umožní postihnout jako ÚTČ případy pachatelovy „**nulitní**“ vůle neboli (**trestněprávní**) **lhostejnosti pravé** (TrZ tu zpřísnil postih, neboť podle tz (140/1961) byly tyto případy pokryty Ndb)
 - **lhostejnost nepravá** (pachateli je jedno, zda následek nastane či nenastane ...) byla a je vždy posuzovaná jako ÚEv ...

ÚPř, ÚEv: ... *premeditace* ...

- § 140 odst. 1/ vražda prostá (**dolus repentinus**)...
- odst. 2/ vražda s rozmyslem nebo po předchozím uvážení; zpravidla ve spojení s ÚPř (**dolus premeditatus**)...

„srozumění“ pachatele ve smyslu § 15 odst. 2 TrZ zahrnuje nejen *kladnou* jeho vůli jako dosud (§ 4/b) tz), včetně lhostejnosti *nepravé*, nýbrž i její nižší, stále však kladný stupeň, resp. hodnotu, tj. pouhé **smíření** se pachatele s možným následkem;

„**smíření**“ se nepředstavuje *negativní* vůli ve smyslu nedbalosti (tj. nechtění, § 16 TrZ), ale ani *pozitivní* vůli v tradičním významu dosavadního „srozumění“, je však (toto **smíření**) v daném kontextu a smyslu *trestněprávní lhostejnosti pravou* spadající proto ještě pod eventuální úmysl;

„**smíření**“ se znamená, že pachatel při vážné představě možných trestněprávních následků za současně realizovaného jednání, které k nim může vést a které naplňuje příslušnou skutkovou podstatu, spoléhá, že nenastanou, a to (i) pro svou nějakou iracionální úvahu, důvod, takže se s těmito následky – logicky - musí alespoň *smířit*, pokud při jejich představě jako možných přesto jednal;

NedbH:

– § 16 odst. 1, a), b), 2

- přístup pachatele k požadavku náležité opatrnosti svědčí o jeho **zřejmé bezohlednosti k zájmům chráněným trestním zákonem**
- měla by nahradit dosavadní vědomou nedbalost jako minimální formu nedbalostního zavinění podle bývalé právní úpravy; srov. § 256c tz (předlužení) a § 224 TrZ (způsobení úpadku);
- na rozdíl od předchozí úpravy, která specifikovala formu nedbalosti jako nevědomou, TrZ požaduje pouze hrubou nedbalost, aniž ji dále specifikuje jako vědomou, či nevědomou; k naplnění příslušné SkP postačí proto i nedbalost hrubá nevědomá;

KAZUISTIKA

k § 15/1, b) /2: **smíření** (se)

„případ slečny ze střelnice“

Na jarmarku slíbí Alois Bedřichovi peníze v případě, že Bedřich sestřelí skleněnou kouli, kterou bude držet v ruce majitelka pout'ové střelnice, aniž ji při tom zraní. Bedřich **ví**, že je jako střelec nejistý, a považuje proto za velice pravděpodobné, že trefí nikoliv kouli, nýbrž onu dámu. Vzdor tomu střílí, neboť **chce získat odměnu**, a zasáhne majitelku střelnice. „Schválil“, resp. „smířil se“ se tak Bedřich se zraněním této dámy, ačkoliv (i když) se připraví o odměnu?“ Lze se domnívat, že ano, takže by se nemohl dovolávat dobrodiní nedbalosti. I když si nejistý střelec na jarmarku nepřál výsledek, který přesto způsobil, mohlo by to signalizovat naopak nechtění, tedy nedbalost. Jelikož však přesto jednal (vystřelil), musel být se zraněním přinejmenším **smířen**.

O nedbalost by šlo, pokud by byl Bedřich vynikajícím střelcem a někdo do něj při výstřelu strčil ..., spoléhaje, bez přiměřených důvodů, že právě k tomuto nedojde ...

„případ zastřeleného kamaráda (delaborované náboje)“

rozh. NS ČR, sp. zn. 3 Tdo 842/2009

„dopravní nehoda na Konečného náměstí“

rozh. MS v Brně, sp. zn. 9 T 192/2010, rozh. KS v Brně, sp. zn. 3 To 1/2011

KAZUISTIKA

k § 16/1, a) /2: **hrubá nedbalost vědomá**

„případ neodpovědného bagristy“

Bagrista, zaměstnanec firmy specializované na výkopové práce, byl vyslán na instruktáž o tom, jak pracovat s nově zakoupenou technikou na hloubení rýh a pokládání vysokonapěťových a jiných kabelů.

Namísto instruktáže celý den strávil v restauračním zařízení, s tím, že si dodatečně sehnal formální potvrzení o jejím absolvování.

Po převzetí nové techniky, při práci s ní, porušil pokládanou kabelizaci a způsobil tak škodu velkého rozsahu.

Jako pachatel **věděl**, že bez náležité instruktáže ohledně nové techniky nemusí bezpečně zvládnout práci s ní a může tak způsobit závažné škody na cizím majetku apod.

Skutečnost, že se vědomě vyhnul povinné instruktáži, jakož i s přihlédnutím ke všem ostatním okolnostem případu, **bezohledně a bez přiměřených důvodů spoléhal**, že práci s novou technikou i tak zvládne bez potíží a škody nezpůsobí.

Tímto svým přístupem k požadavku náležité opatrnosti **osvědčil zřejmou bezohlednost vůči cizímu majetku**, který poškodil.

Prostá nedbalost by byla namíste, pokud by způsobil stejnou škodu, kdy se mu za deště příslušná technika sesunula a došlo by tak k přerušení pokládaného kabelu. Zde by se jednalo o běžnou neopatrnost, nespojenou se zřejmou bezohledností.

Vztah zavinění k **FORMÁLNÍ** stránce TČ

Z + **F**STČ = § 13 odst. 1 TrZ

trestnost TČ danou ve **znacích SkPTČ** zavinění nezahrnuje; neznalost trestnosti činu se posuzuje podle zásady platné pro negativní právní omyl (**ignorantia iuris nocet** – neznalost práva / zákona škodí/neomlouvá), požadovat zavinění ve vztahu k trestnosti by odsoudilo TPH k neúčinnosti; např. pachatelova neznalost § 302 TrZ (týrání zvířat) nevylučuje jeho úmysl, nepřihlíží se k ní ...

protiprávnost TČ vyjádřenou dikcí TrZ („protiprávně“, „neoprávněně“, „bez povolení“, tzv. „nedovolenost“) a plynoucí také z jím (TrZ) **dovolanych** mimotrestních právních předpisů (blanketem, odkazem) zavinění zahrnuje, neboť ve vztahu k nim se musí zkoumat jejich pachatelova znalost („vědění“); v případě neznalosti platí **§ 19 TrZ**; např. pachatel neví, že auto řídí neoprávněně (§ 207 TrZ), neví, že porušil devizový zákon (§ 247 TrZ) ...

+++++

protiprávnost TČ plynoucí z jím (TrZ) **nedovolanych** mimotrestních právních předpisů (**normativní znaky SkPTČ**) zavinění nezahrnuje; pachatel o nich vědět musí jen fakticky alespoň na úrovni laických představ; např. ví, že neplatí vyživné na své dítě, pouze neví, že takto neplní podle ZOR „zákonnou povinnost vyživovat jiného...“, § 196 TrZ ...

Vztah zavinění k **MATERIÁLNÍ** stránce TČ

Zavinění **SŠTČ** nezahrnuje co do výsledku jejího hodnocení, zahrnuje **pouze skutečnosti**, z nichž SŠTČ vyplývá ...

(PF UK „minimalistické/nulové ř.“) = pro pachatele nepříznivé pro svůj širší záběr ...

Zavinění **SŠTČ** zahrnuje i co do výsledku jejího určitého hodnocení, **včetně skutečností**, z nichž SŠTČ vyplývá ...

(PF MU, § 26 TrZ, „optimalistické ř.“) = pro pachatele příznivé pro svůj užší záběr ... (zásada subsidiarity trestní represe)

požaduje-li se schopnost rozpoznat SŠkodlivostí podmíněnou protiprávnost činu už jako podmínka přičetnosti (§ 26), není důvodu nepožadovat totéž i v souvislosti se zaviněním ve vztahu ke SŠkodlivosti samotné, jakožto materiální stránce TČ ...

závěr = otevřený, ... protože nikoli jednotný ...

Konstrukce skutkových podstat z hlediska forem zavinění

VINA:

§ 13 odst. 2 TrZ

ve skutkových podstatách **základních** platí jako pravidelná forma ÚMYSL, nepožaduje-li TrZ výslovně nedbalost, např.: § 196/1 ...byť i z nedbalosti; kde TrZ mlčí, Ndb nestačí, např. § 228 odst. 1, § 229 ...

§ 17 písm. a), b) TrZ

ve skutkových podstatách **kvalifikovaných** platí jako pravidelná forma NEDBALOŠT, nepožaduje-li TZ výslovně úmysl, např.: § 272/1, 3, a) ... úmyslně smrt (jako těžší následek, TěN), jde-li o jinou skutečnost (než TěN), přičte se, i když o ní pachatel nevěděl (NdbNV), nepožaduje-li TrZ výslovně, aby o ní věděl, např.: § 175/1, 2 písm. c), § 118 ... spáchání TČ se zbraní ...; § 140/1, 3 písm. j) ... TČ spáchaný v úmyslu získat ... majetkový prospěch ...

TREST:

Vztah zavinění k okolnostem:

obecně **polehčujícím (§ 41) TrZ neřeší**, k obecně **přitěžujícím (§ 42) řeší § 39 odst. 5 TrZ**, obdobně jako § 17 TrZ ...

např.: § 42 písm. a) /premeditace/ vyžaduje úmysl ...

ustanovení § 17 a § 39 odst. 5 zároveň zdůrazňují potřebu diferencovat mezi

VINOU a TRESTEM